

Проблеми історіографії сучасних історико-педагогічних досліджень вищої школи України

В умовах утвердження України, її інтеграції в європейські структури неухильно зростає роль науки (в т.ч. й історичної та педагогічної), покликаної аналізувати минуле, узагальнювати досвід державотворення, обґрунтовувати рекомендації для демократизації життя. У цьому контексті наукове осмислення історії педагогіки, зародження, формування, становлення і розвитку історико-педагогічного напрямку в українській історіографії, історіософії та методології історії педагогіки посідає ключове місце.

Історіографія пов'язана з важливими ідентифікаційною та експертною функціями, оскільки шляхом вивчення джерел ідентифікує саму історичну науку, виокремлює її серед інших дисциплін, виявляє закономірності внутрішнього розвитку, специфіку наукової інтерпретації минулого, концентрує та адаптує інформаційний потік. У цьому виявляється її прикладний характер, адже історіографія, використовуючи різноманітні методи пізнання, покликана виявити теоретичний рівень, методологічні новації та проблемно-тематичні пріоритети сучасних історичних праць [2,4].

Перші історіографічні роботи почали з'являтися в середині 1990-х рр. і висвітлювали особливості вивчення системи освіти. Монографія В.П. Коцура про історичні дослідження соціально-політичних змін стала першою загальноісторіографічною працею, що узагальнила перше десятиріччя розвитку новітньої української історіографії. Протягом наступного десятиріччя активізувалися конкретно-історичні дослідження, а суто історіографічних праць виявилось мало. Для історіографічного дискурсу в Україні притаманна певна тематична одноманітність, яка характеризує відносно завершені науково-історичні теми. Так, дисертація О.П. Ситнікова присвячена історіографії формування системи освіти в УРСР 1920-х рр., О.І. Висовень – з'ясуванню ролі інтелігенції в культурно-освітньому розвитку, І.М. Ващенко – історії польської нацменшини, а книги О.О. Рафальського та Л.Д. Якубової – вивченню нацменшин в Україні загалом. Відбувається накопичення історіографічних праць за галузевотематичним принципом, але відсутні узагальнюючі дослідження. Винятком є монографії та докторські дисертації О.В. Адаменко [1], С.І. Дровозюка [4].

Упродовж 1950-х - другої половини 1980-х рр. в УРСР, незважаючи на хрущовську відлигу, продовжувалося замовчування і вкрай негативне ставлення до історико-педагогічного напрямку української історіографії, до надбань діаспори. Тому й історіографію цього напрямку продовжували досліджувати історики в еміграції: Л.Винар, В. Крупницький, О.Оглоблин, Н.Полонська-Василенко та ін. Завдяки їх старанням за кордоном були організовані осередки української науки – ВНЗ і наукові інститути, пріоритетними в яких були дослідження історії українського народу, розвитку українського шкільництва та підготовка молодих будівників держави.

З проголошенням незалежності України започатковується сучасний період досліджень української історіографії. Розвиток педагогічної науки характеризується пошуком фундаментальних підходів до побудови навчально-виховного процесу, що знаходить відображення в освітніх документах України і вимагає побудови такої педагогічної системи, яка б забезпечила впровадження в освітню галузь синтетичного знання, що формується на основі міждисциплінарних зв'язків.

Отже, умовно історіографічні джерела можна поділити на 4 групи: 1) наукові праці та інші дослідницькі матеріали професійних істориків педагогіки; 2) огляди та рецензії на праці фундаторів і представників історико-педагогічного напрямку; 3) документи наукових установ, у яких працювали педагоги та історики або з якими пов'язана їх творчість; 4) джерела особового походження, тобто біографії істориків і педагогів, їх листування, щоденники, спомини та мемуари, а також аналогічні види свідчень про них [5,11].

Основну групу історіографічних джерел становлять наукові дослідження, насамперед монографії українських та зарубіжних істориків, які вивчають радянську історію 1920-30-х рр. Паритетністю відзначаються дослідження релігійного життя в Україні міжвоєнного періоду. Але в цілому корпус індивідуальних та колективних праць є достатнім для здійснення належного історіографічного дослідження [2,7].

За інформативним наповненням та проблемно-тематичним розмаїттям важливу групу джерел становлять наукові праці, опубліковані у вітчизняних та зарубіжних журналах, збірниках статей. Репрезентативним історіографічним джерелом є дисертації.

Історико-теоретичні та суто фактологічні пріоритети історіографії становлення радянської системи освіти відображено у працях В. М. Даниленка, М. Ю. Виговського, Г. Г. Єфіменка, Т. Ю. Красовицької, О. П. Ситнікова, Г. Хілліга, Ю.П. Шарапова та ін. З історіографії розвитку освіти захищено кандидатські й докторські дисертації, але жодна не відбиває сучасний історіографічний процес. Перспективними є дослідження повсякденного життя педагогів, форм платної освіти в Україні, впливу ідеологічних факторів на ментальність молоді, побуту студентів, особливостей функціонування політичної цензури в освітній галузі [2,19].

Окремі аспекти теорії самоорганізації з педагогічної точки зору знайшли відображення у працях вітчизняних (Г.П. Васянович А.В. Євтодюк, В.А. Кушнір, В.С. Лутай, О.В. Чалий й ін.) та зарубіжних (В.І. Аршинов, В.Г. Буданов, Л.Я. Зоріна, Є.М. Князева, С.Д. Пожарський, М.М. Таланчук, С.С. Шевельова та ін.) науковців.

Вивчення наукових джерел дозволило встановити, що у межах класичного підходу педагогічна думка зосереджується на описі статичних станів педагогічних систем, їхньому морфологічному і функціональному аналізі.

Удосконалення педагогічної думки передбачає домінування в діяльності учасників освітнього процесу самоосвіти, самоорганізації,

самоврядування та полягає в стимулюючому впливові на суб'єкт навчальної діяльності з метою його саморозкриття й самовдосконалення у процесі співробітництва з іншими людьми й із самим собою. Це призводить до зміни двох протилежних станів, зокрема соціальних і педагогічних систем – цілісності та дискретності (симетрії та асиметрії, ієрархізації та деієрархізації). При цьому розвиток педагогічної думки, реалізується на двох рівнях: локальному (розвиток педагогічної думки у масштабі зміни історичних епох) і глобальному (окреслює історичний розвиток педагогіки у масштабі еволюційної зміни суспільно-економічних формацій) [3,8].

Таким чином, вищезазначене виявляє певну тенденцію еволюції педагогічної думки та відображає інноваційне спрямування розвитку сучасної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко О.В. Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття: Монографія / О.В.Адаменко. - Луганськ: Альма-матер, 2005. - 704с.
2. Васильчук Г.М. Сучасна українська та зарубіжна історіографія соціально-політичного і культурно-духовного розвитку Української РСР в 20-30-і рр. ХХ ст.: 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни / Автореф.дис... доктора історичних наук / Г.М.Васильчук. – Київ, 2008. – 40 с.
3. Вознюк О.В. Синергетичний підхід як метод аналізу розвитку вітчизняної педагогічної думки (друга половина ХХ століття): 13.00. 01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Автореф.дис... канд. пед. наук / О.В.Вознюк. – Житомир, 2009. – 20 с.
4. Дровозюк С. І. Історіографія національно-культурного та духовного життя українського селянства 20–30-х рр. ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук: спец. 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / С. І. Дровозюк. – К., 2006. – 35 с.
5. Лебедева Ю.О. Державницький напрям української історіографії 1920-1930-х рр.: 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни / Автореф.дис...канд. історичних наук / Ю.О.Лебедева. – К., 2008. – 20 с.